

avviklet kort etter krigen, og forbundets rolle i skogsarbeidernes liv ble antakelig langt mindre. Allikevel hadde det jo fortsatt betydning for skogsarbeidernes faglige virksomhet, og også for arbeidsvilkårene i det hele tatt. Halberg går ikke inn på dette, men ser forbundet nærmest som et redskap for arbeidernes interesser. Forbundets utvikling som institusjon, og forholdet mellom det og ulike arbeidergrupper blir dermed ikke noe tema. Ulike holdninger til faglige spørsmål knyttes nok så raskt til politikk og ideologi – uten at det går nærmere inn på hva det innebærer.

Den virkelige politiske striden i Skog- og Landarbeiderforbundet sto tidlig på 30-tallet mellom et DNA på offensiven i landdistriktene, og et NKP under innflytelse av Strass-burgetesene. Ingen steder var denne striden mer dramatisk enn nettopp innenfor Skog- og Landarbeiderforbundet, der mistanken om at ledelsen manipulerte en utrustemning fortsatt står ved lag. Her nøyer Halberg seg med det kjente.

Men Halbergs bok er altså først og fremst et monument over skogsarbeiderne. Også som det er den noen ganger litt nærsynt og ureflektert i forhold til kilder og framstillinger den bygger på. Men først og fremst er den virkelig et monument over disse arbeiderne, i arbeid og fritid over nesten et århundre. Mye av bokas svakheter må ses på bakgrunn av rikdommen i det materialet den legger fram og de mange synsvinklene disse arbeidernes liv og virksomhet forstår ut fra. Det er en bok for skogsarbeiderne, men også for alle, historikere inkludert, som er interessert i skogsarbeidere og arbeiderkultur i det hele tatt. Også andre, som interesserte i skogbrukets historie, vil finne mye interessant. Spørker er lett og pregnant, og sitater – særlig fra skogsarbeidere – faller fint inn i teksten. Bilder og bildetekster bidrar til å understreke denne bokas vekt på skogsarbeidere og skogsarbeiderkultur.

Inger Bjørnhaug, f. 1945, cand.philol. 1976, dr.art. 1993, ansatt ved Høgskolen i Lillehammer.

MICHAEL A. BARNHART: *Japan and the World Since 1868*, Edward Arnold, London 1995, 198 s.

Ved inngangen til det 21. århundre står Japans utenriksledelse overfor en rekke alvorlige problemer: Hvordan skal landet sikre seg fortsatt tilførsel av livsviktige råvarer i en tid da den sikkerhetsmessige verden av alliansen med USA stadig avtar, og hvor den kinesiske marinen forsøker å skaffe seg en dominerende stilling i Øst- og Sørkinahavet? Hvor snart og hvor dramatisk bør Japan gjøre opp med sitt sendrektige, stille diplomati og skjeppe sin utenrikspolitikkprofil? Skal denne profilen være global eller asiatisk? Er det på tide å bryte med de selvpålagte begrensninger når det gjelder forsvarsbudsjettets størrelse og deltakelse i FNs fredsbevarende operasjoner? Hvor skal Japan plassere seg hvis det oppstår konflikt mellom USA og Kina? Hvordan kan Japan bidra til å forhindre at det oppstår internasjonale konflikter i Korea, Taiwan og Sørkinahavet? Hvordan kan japanske og andre utenlandsinvesteringer i Kina beskyttes hvis det oppstår kaos i Kina etter Hongkongs innlemmelse i Folkerepublikken og/eller under den maktkampen som følger når Deng Xiaoping dør? Alle disse problemene henger sammen, og i den grad de blir åpent diskutert, er det ikke til å unngå at japanske politikere tidligere i det 20. århundre blir brakt inn som argumenter. Så snart vår tids japanske politikere åpner kjelten eller smeller med dørene, begynner skjelletene i skapene å kile seg sine gamle uniformer.

Japans 20. århundre begynte i 1853, skriver Michael A. Barnhart i den boka vi har til anmeldelse. Ifølge en artikkel av Michael Geyer og Charles Bright, som nylig ble trykt i

American Historical Review, finnes det to slags fremstillinger av det 20. århundre: de som beskriver det korte århundret (1914–1991), og de som analyserer et langt århundre, med startpunkt rundt 1850.¹ Et eksempel på det første slaget er Eric Hobsbawms *Age of Extremes. The Short Twentieth Century* (London: Michael Joseph 1994). Det korte århundret begynner og slutter med epokegjørende begivenheter. Det blir således en avgrenset epoke med en ny og usikker fremtid etter seg. Det lange århundret, derimot, er åpent i begge ender. De som anlegger det lange perspektivet, kan konsentrere seg om slike endringsprosesser som vil fortsette å gjøre seg gjeldende lenge etter år 2000, så som den globaliseringsprosessen som bl.a. har omgjort Japan fra et øyrike i selvpålagt isolasjon til en verdensomspennende industri- og finansmakt med hjelp om snart å bli fast medlem av FNs sikkerhetsråd.

Selv om Japans 20. århundre, slik det fremstilles av Barnhart, begynner med den epokegjørende begivenheten at Admiral Perry seile inn med fire skip i Tokyobukta, passer Barnharts fremstilling best inn i Meyers og Brights lange perspektiv. Perrys innseiling skjedde tross alt over seks ti år før utbruddet av første verdenskrig.

Hele boka til Barnhart er preget av ett grunnleggende motsetningsforhold i japansk politikk: konflikten mellom på den ene side militære og politiske aksjonister som har villet hevde keiserens og nasjonens ære, og på den andre side de ansvarlige, konservative lederne som har villet forlikt Japan med de vestlige stormaktene, vise forsiktighet i forhold til Kina, og diskutert bygge rikdom og makt. Barnharts grunnkonflikt går tvers gjennom de siste 140 år, og den japanske militærmaktens nederlag i 1945 utgjorde i hans øyne først og fremst en dyrekjøpt seier for den konservative byråkrattpolitiske eliten i Japan selv. Den hadde gradvis mistet grepet etter at «Meiji-oligarkene» døde ut i begynnelsen av 1920-årene, men de konservative var likevel blitt sittende på mektige posisjoner i industriselskapene, de politiske partiene, i finans- og utenriksdepartementet og i Ministry of International Trade and Industry (MITI). I årene 1942–46 fikk de konservative på nytt overtaket, og skaffet seg kontroll over landets politikk ved å inngå en tett allianse med den amerikanske okkupasjonsmakten. Den nye generasjonsjypperste representant var Yoshida Shigeru (statsminister 1946–47 og 1948–54). Han stod bak doktrinen om at Japans interesser var best tjent med en tett allianse med USA uten militær gjennomrustning. Flere ganger senere er den pasifist-konservative Yoshida-doktrinen blitt utfordret så vel av USA som av hjemlige ærekjære politikere. Sterke «selvforsvarsryttere» er blitt bygd opp, men fortsatt står anti-militaristiske stemninger sterkt. Gjennom hele 1995 stod en koalisjonstreggning av gamle politikere som garanter mot uoverveid forandring.

Med basis i grunnkonflikten deler Barnhart sin japanske historie inn i syv faser. I den første (1853–90) tvang Perrys fire krigsskip shogunen til å åpne landet for handel med USA og Europa. De fremmedes økende makt provoserte til sterke patriotiske stemninger som leder til at shogunen ble satt til side og at makten ble tilbakeført til keiseren i 1868 (Meiji-restaurasjonen). Deretter fulgte en rask læreprosess hvor Japan ettertrapp de vesteuropiske stormaktene, bygde en moderne nasjonalstat med industri, diplomati, hær og marine, og sikret mot å skaffe seg et imperium. Meiji-restaurasjonen gav dessuten Japan et dyktig lederskap (Meiji-oligarkene), som styrte nasjonen med fast hånd. I annen fase (1890–1910) ble imperiet etablert i Taiwan og Korea gjennom allianse med Storbritannia og militære seire mot Kina og Russland.

I tredje fase (1911–1921) møtte Japan uforutsatte problemer: den kinesiske revolusjon, første verdenskrig, den russiske revolusjon, og Woodrow Wilsons anti-imperialistiske politikk. Under krigen erobret Japan tyske besittelser i Kina og Stillehavet, men ble under fredsoppgjøret tvunget til å oppgi det meste av det som var vunnet. USA presset Storbritannia til å bryte alliansen med Japan og fikk de andre stormaktene med på å sette ydmykende grenser for den

¹ M. Geyer and C. Bright, *World History in a Global Age, American Historical Review*, October 1995: 1043.

japanske marinenes størrelse. Dette gav i sin tur grunnlag for militaristisk og nasjonalistisk aksjonisme innad i Japan selv.

I fjende fase (1921–32) brøt den politiske orden fra Meiji-perioden sammen, og regjeringen var ute av stand til å styre landets utenrikspolitikk. Flere sentrale politiske ledere ble myrdet av ekstremistiske aksjonister. Tokyo ble rammet av jordskjelv i 1923, Japan intervenerte militært i Kina, den økonomiske verdenskrisen rammet Japan hardt, og den japanske herren ble i stadig sterkere grad en stat i staten med sin egen Kina-politikk. Det førte til at Japan i 1932 opprettet en marionettstat i Mandjuria og forlot Folkeforbundet i 1933.

I fente fase (1933–41) hersket en ny orden under militær ledelse. Japan allierte seg med det fascistiske Italia og det nazistiske Tyskland, og førte krig i Kina fra 1937. Men fortratt fantes det konservative politikere i sentrale maktposisjoner som forsøkte å begrense aggresjonspolitikken i Kina, som gjorde sitt beste for å bevare et godt forhold til vestmaktene, og som prøvde å forhindre den utviklingen som førte fra okkupasjon av Fransk Indokina til amerikansk oljeboikott og derfra til Pearl Harbor.

I sjette fase (1942–60) gjenvant de konservative sin innflytelse. Prosessen ble forsterket etter hvert som hær og marine led stadig mer alvorlige nederlag for de allierte i årene 1942–45. Fra 1944 var de konservatives fremste mål å finne måter å avslutte krigen på som kunne gjøre det mulig å bevare keiserdømmet og forhindre at Japan ble kommunistisk. Gjennom keiserens inngripen lyktes det å forhindre at hærens og nasjonens skjebne ble knyttet sammen, og Yoshida løst landet inn i en pasifistisk alliansepolitikk som gav grunnlag for «det japanske mirakel» i sjunde fase (1960–93). I denne fasen var Japan «den stille gigant».

Slutten på den kalde krigen skapte nye uforutsette problemer: en økende antiveslig asiatiske selvfølelse i en rekke asiatiske land, og reduksjon i det amerikanske militære nærværet. Disse problemene, og flere år med økonomisk stagnasjon, bidrog til å skape indrepolitiske rystelser som førte til at det Liberal-Demokratiske Partiet (LDP), som hadde vært grunnlaget for samtlige japanske regjeringer siden 1955, mistet makten i 1993. Nye partier ble dannet, og sterke krav ble fremsatt om vidtgående reformer og en mer uavhengig utenrikspolitisk linje. Det unge, selvbevisste Japans fremste talsmann ble Ichiro Ozawa, som i 1993 utgav boka *Oppskrift på et nytt Japan*.

Barnharts bok konsentrerer seg om de innenrikspolitiske aspekter ved japansk utenrikspolitikk. Hovedtemaet er altså ikke Japans internasjonale forbindelser i og for seg, men utenrikspolitiske konflikter mellom meningsgrupper og interessegrupper inne i det japanske politiske systemet. Dette valg av fokus har flere viktige konsekvenser: det motvirker det allmenne inntrykk av et homogent, monolitisk Japan som intet har lært og intet glemt: én keiser, én nasjon, én vilje. Isteden får leseren et innblikk i de indre maktkampene som har preget de japanske institusjonene. Barnhart har et godt grep om hvordan politikken er blitt til i et samspill mellom sterkt hierarkiske, rivaliserende byråkrater: industriselskaper, finansdepartementet, MITI, utenriksdepartementet, partiene i nasjonalforsamlingen (Diet), hæren og marinen. Ingen enkelt japansk leder har noensinne hatt samme grad av makt som amerikanske presidenter, britiske statsministre eller sovjetske og kinesiske partiledere.

En annen konsekvens av Barnharts fokus er at Japans 20. århundre får et sterkere preg av kontinuitet enn vi er vant til. Hos Barnhart blir den nasjonale katastrofen i 1945 bare en slags etappe på veien til de pasifist-konservatives glansperiode. Hiroshima nevnes såvidt i en bisettning. Dette kan være nyttig når det gjelder å rokke ved vaneforestillinger, men i en generell oversiktsbok må Barnharts perspektiv anses for skjevt. Ved sitt valg av fokus har Barnhart i grunnen bestemt seg for å avstå fra en balansert fremstilling av Japans rolle i verden.

En tredje konsekvens av bokens fokus er at leseren lett fortaper seg i de politiske intrigenes detaljer. For den som skal lese om japansk politikk, er det en fordel med en viss øvelse fra islandske ættesager. Barnhart forsøker å hjelpe leseren ved å forvise en del navn til noteappara-

ret, men vi står likevel igjen med en skog av politikere, offiserer og institusjoner. Heldigvis er boka kort, og hvert kapittel er forsynn med noen innledende avsnitt som angir de viktigste trekk ved utviklingen i den perioden kapitlet behandler. Det letter lesningen av et ellers uoversikkelig stoff.

Kanskje er det en generell svakhet at boka legger så lite vekt på økonomiske forhold. Selvsagt står det en del om handelspolitikk. Men i en bok om Japans rolle i verden kunne kanskje økonomi og handel vært stilt i sentrum. Det mest oppsiktsvekkende ved Japans historie i det 20. århundre må vel være dets evne til i to omganger å bygge opp en konkurransedyktig industri med markeder rundt hele kloden, og en ufattelig rikdom som resultat. Det aller mest spennende kunne derfor vært å lese en oversiktsfremstilling som tok utgangspunkt i spørsmålet om hvordan det ressursfattede Japan har kunnet etablere seg som en av verdens aller mest suksessrike industri- og handelsstater. Landets utenriks- og sikkerhetspolitikk kunne da behandles i lys av dette. Det ville også gitt et bedre utgangspunkt for å forstå hvorfor så mange japanere i dag nøler med å skaffe seg en egen profil i verdenspolitikken. Mangelen på profil har vært lønnsom.

Men bøker om japansk økonomi har vi mange av allerede, og egentlig er det urettferdig å kritisere en forfatter for å ha skrevet om det emnet han er mest opptatt av. *Japan and the World Since 1868* gir et klarglørende, nyttig og opplysende korrektiv til glengse oppfatninger. Gjennom sitt indrepolitiske perspektiv bidrar boka til å avmystifisere og begripeliggjøre øyrikets politikk gjennom hele det lange 20. århundre. Den anbefales herved, men helst bør den leses parallelt med fremstillinger der stormaktene interaksjon er i fokus, som f.eks. Sydney Giffards *Japan Among the Powers, 1890–1990*, New Haven: Yale University Press, 1994.

Stein Tønnesson, f. 1953, forsker ved Nordisk Institutt for Asiatudier i København, og astarådsgiver i Statoil, Stavanger.